

Земљорадничке задруге у спровођењу новог економског курса*

НАШ нови економски курс не рађа никакву нову концепцију о циљу и задатку земљорадничке задруге. Он, као и предузете конкретне мјере за његово спровођење, само потенцира њихову, већ до сада истакнуту улогу, као социјалистичке привредне организације, организатора пољопривредне производње, а кроз то и као најбољег инструмента за њено унапређење и стварање социјалистичких односа на селу. Данас се само поставља питање како ће оне остварити овај свој задатак — конкретно, како да одиграју улогу потенцирану новим курсом: помоћи у сређивању тржишта и стабилизацији цијене и у повећању пољопривредне производње, што обоје, уз повећање робе широке потрошње у првом реду, и кроз све то повећање животног стандарда, претставља тежиште наше економске политике у овој етапи развитака.

У ситуацији када се наше материјалне и друге снаге усмјеравају на развој пољопривреде, што практично значи и на земљорадничке задруге као организатора њене производње, сигурни смо да ће оне моћи извршити успјешно овај свој задатак. Поред осталог, постоји за то извјесна материјална база, створена кроз њихово досадашње пословање. Та база, уз њихову широку мрежу, која је обухватила свако наше село и највећи дио земљорадника, чини озбиљан предуслов за то. Чињеница да 97 општинских задруга, колико их има у Републици, располажу са основним средствима у вриједности од 625 милиона динара и фондовима од око 210 милиона, као и да у свом чланству обухватају 53.407 земљорадничких домаћинстава, иако још увијек без неке солидније међусобне везе, говори о једном озбиљнијем фактору и у области промета и у области пољопривредне производње.

И досадашњи рад знатног броја задруга то потврђује. Десет година рада задруга, и поред обиља слабости, дале су и приличне резултате и ван области промета. Има врло добрих задруга које већ постају важан фактор на свом подручју, а има

*) (Извод из реферата са Пленума Главног задружног савеза НРЦГ од 19-ХI-1955 године).

и слабих и неразвијених које стварају често онако општу лошу слику земљорадничког задругарства у Републици. Питање извршења њиховог основног задатка и њиховог учвршћења и у новим условима биће везано за један, временски, дужи, упорнији и систематскији рад и за једну свестранију помоћ. Ово наглашавамо да нас не би наде тако брзо и неоправдано изневјериле, и да се не би наш рад свео на кампањски, од чега не би било никакве користи, већ само штета. . .

. . . Непосредни задатак општих земљорадничких задруга данас је откуп пољопривредних производа. Од тога колико ће у томе успјети зависи сређивање нашег тржишта, што је данас једно од битних привредних проблема. Нова Одлука о условима рада на откупу пољопривредних производа преноси стварно откуп на задруге. Смисао је Одлуке да све пољопривредне производе откупљује задруга и да их даље од задруге преузимају друга предузећа, ради изношења на тржиште без икаквих посредника. То ће омогућити сређивање и стабилизацију тржишта, уклањајући ону анархичност која је владала на њему. Уклањањем безброј накупца и непотребних посредника, неминовно мора довести и до снижења цијена које данас у себи садрже високе марже а које се не би могле увијек економски правдати.

Поред сређивања тржишта, ова је мјера од посебног значаја за саме задруге и развој пољопривреде. Откуп ће придонијети јачању задруга и учвршћивању везе са задругарима. Добро организован промет пољопривредним производима јесте један од битних услова за развој пољопривредне производње. Организовано тржиште може да постане озбиљан фактор и у преоријентацији пољопривредне производње на оне гране за које постоје најбољи климатски и други услови на одређеном подручју.

Задруге су се до сада бавиле откупом у ограниченом обиму. Па ипак, њихов промет претставља значајну вриједност у обиму укупног промета пољопривредних производа у Републици. Осамдесет шест задруга, колико се бави откупом, откупиле су за 9 мјесеци ове године разних производа са села, укључујући дрво као непољопривредни производ, у вриједности од око 300 милиона динара. Код појединих задруга је обим откупа релативно велик. Задруга Жабљак откупила је производа у вриједности око 12 милиона динара, Гусиње 12 милиона, Велимље 22 милиона. Грахово 12 милиона итд. Откуп је био велик и код неких задруга које нијесу у изразито пољопривредном рејону, а налазе се у близини града. Тако је Задруга Тиват откупила производа у вриједности од 6 милиона, Бијела 8 милиона, Луштице 5 милиона динара итд. Насупрот томе, био је мали откуп код неких задруга у изразито пољопривредном рејону. Задруга Буче (Иванград) откупила је производа у вриједности од свега 84.000 динара, Лозна 206.000, Томашево 311.000, Лубнице 90.000 итд. Има и таквих које се не баве откупом, иако постоје за то услови: Спуж, Јеленак, Слап, Озринићи и друге.

Из овог можемо да закључимо да за само обављање откупа није од пресудног значаја обим пољопривредне производње, него више способност и снажажење задруге. Због тога смо мишљења да нема задруге која се не би могла бавити откупом. Друга је ствар хоће ли тај откуп бити већи или мањи, што зависи, разумљиво, од обима пољопривредне производње, за чије повећање задруга треба да се брине.

Вјероватан редослед производа по учешћу у откупу био би воће, поврће, љековито биље и шумски плодови, стока и сточни производи. У последњој години је нарочито знатан откуп шумских плодова — углавном малине. Само двије задруге у срезу Никшић откупиле су више од 13 вагона малина; знатан број задруга у срезу Иванград откупило је од пола до једног вагона, док је, на примјер, Задруга у Лијевој Ријеци, која је почела са откупом малине у овој години, откупила 38.000 килограма. Сасвим је исправан став оних задруга, које су истина малобројне да од земљорадника откупе све, па и најмање, количине производа. То је омогућило на примјер задругама у Поткрајцима и Плаву да откупе до септембра мјесеца, поред осталог — прва 85.000, а друга 90.000 комада јаја. На овај начин је и могуће постићи успјех у откупу у условима ситне робне производње. То, узгред речено, значи да нико други као задруга није у стању да обухвати тако ситне тржне вишкове, који се најчешће дају на лицу мјеста у замјену за ситну потрошну робу.

Услови под којима су досада задруге обављале откуп био је крајње неповољан. Уз постојање других предузећа, технички и кадром релативно добро опремљеним и обезбеђени довољним новчаним средствима, задруге лишене свега овога, нијесу могле постићи неки већи успјех. Помањкање кредита и кадра био је основни проблем. У том погледу мало им је ко пружио помоћ. Народним одборима срезова (ипак не свима) далеко је било интересантније неко трговинско предузеће, јер је од остварене добити тог предузећа зависило подмиривање разних потреба среза. Због тога, ако је био у питању кредит, добијала су га предузећа, а задругама је преостајало мало или ни мало. Тиме се да објаснити случај у бившем Срезу иванградском да неколико задруга уопште није уживало кредит, или да онима које га уживају никада не прелази укупан износ од 14 милиона динара. Насупрот томе Предузеће „Пољопромет“ има довољно кредита, па је чак било у стању да кредитира задруге у износу око 7 милиона динара, дакле у висини 50% њиховог укупног кредита код Народне банке.

Уопште узевши, задруге су спремне да презуму откуп, али при практичном спровођењу Одлуке, мора се свака задруга и свака откупна станица појединачно проучити. Ту искрсава низ проблема, а у првом реду кадар и магацински простор. Треба настојати да задруге добију кадар са нужним квалификацијама за обављање овога посла. Може се ово питање дјелимично ријешити кадром предузећа која су вршила откуп на селу и кадром по-

јединих откупних станица гдје ових има, ако су сви објективни услови да станице престану са радом. На исти начин се може ријешити питање магацинског простора, техничке опреме итд.

При спровођењу одлуке у живот морамо водити рачуна да тржиште не осјети ни најмању несташицу робе. Напротив, треба да се одмах осјети њен прилив. То значи да морамо бити обазриви у њеном спровођењу, преносећи откуп на задруге како која буде стекла услове за то. Не смије се ни помислити на неко ликвидирање станица или чак предузећа ако, бар донекле, немамо оспособљене задруге за преузимање откупа.

Због општег настојања да се задруге оспособе за овај посао, сматрамо да кредит неће бити проблем. Већ сада се осјећа знатно побољшање у овом погледу. За новембар мјесец, напријер, одобрен је кредит свакој задрузи у висини захтјева. Али је лоша страна што је поставио захтјев мали број задруга — свега 26 у износу од 41 милион динара. То не значи да су толике и потребе у кредиту. Ради се просто о незнању и задруга и средских задружних савеза као и немарности филијала Народне банке да упознају задруге са роком и начином подношења захтјева. То је разлог што захтјев за кредите није поднијела ни једна задруга у срезу Титоград и бившим срезovima Барском и Которском и што су у срезovima Пљевља и Никшић поднијеле захтјев само по једна задруга. Ово је доказ оправдане бојазни да се због незнања, и добрим дијелом немарности наших кадрова, и у савезима и у задругама неће користити сви услови који буду пружени задругама за њихов рад.

Основни недостатак досадашњег начина јесте што се кредитирање вршило према претежној дјелатности задруга. Из тога је проистицало плаћање већих камата, јер је претежна дјелатност била скоро увијек промет робом. Убудуће кредитне би требало утврђивати за сваку дјелатност посебно и то у висини њихових потреба.

Предузеће се мјере за санирање оних задруга које имају непокривене губитке и мањкове настале до краја године, како би и оне постале кредитно способне. . .

. . . Ако је задруга у близини града или ако није у изразитије пољопривредном рејону, остаје јој једина могућност да путем уговарања — контрахирањем, обезбиједи производњу за тржиште. Контрахирање производа није важно само за ове задруге. У неорганизованој и заосталој пољопривредној производњи тржиште се донекле веже за случај, а то већ није гаранција за његово несметано и повољно снабдијевање. Због тога се данас поставља питање уговарања производње, контрахирање, чиме откупна мрежа, у овом случају задруга, путем уговора са произвођачем обезбјеђује онакву производњу за чије је производе тржиште највише заинтересовано. . .

. . . Чињеница је да је ниска производња главни узрок нестабилности тржишта. Докле год не повећамо пољопривредну

производњу, осјећаће се несташница на тржишту, која ће бити мање или више ублажавана добром организацијом промета, али не и ликвидирана. Иако је та ствар већ сваком позната, ми то наглашавамо из разлога што се при оцјени стања на тржишту највише баца одговорност на трговину и понекад губи из вида основни узрок — ниска пољопривредна производња, на чије отклањање морамо усредсредити све своје снаге.

Ми не можемо говорити о неком општем успјеху задруга у досадашњем раду на унапређењу пољопривредне производње. Неоспорно има добре иницијативе и настојања, па чак и појединачних успјеха. Поједине задруге су организовале своје економије, припусне станице, сточарске фарме, а поред тога један знатан број задруга извођењем разних акција или предузимањем одређених мјера врше утицај на унапређење газдинстава индивидуалних пољопривредних произвођача. . .

Газдовање на економијама је још увијек нерационално. Због исцјепканости и онако малог посједа, тешко је примјенити савремену обраду. Продуктивност рада на њима је врло ниска, а неке трпе и осјетне губитке. Поједине задруге и не обрађују добивену земљу, него уступају знатне површине под закуп. . .

. . . Данас не постоји прикладније организације преко које би друштвена заједница пружила приватном произвођачу средства за производњу, било у виду справа и машина, мелиорационих објеката и разних објеката за дораду и прераду пољопривредних производа итд. од задруга јер је задруга организација самих произвођача којом они управљају па им је због тога и најнепосреднија.

Оваквим стањем на индивидуалном посједу и коришћењем друштвених средстава у пољопривредној производњи задругама је створена могућност да преузму улогу организатора производње на индивидуалном посједу.

. . . Питање унапређења пољопривредне производње није везано искључиво за инвестиције, а ни за регрес, којим се, узгред речено, није постигао увијек жељени ефекат. У нашој пољопривреди стоје неисцрпне резерве које се могу користити уз незнатне инвестиције, али уз постојање добро организоване пољопривредне службе, почев од општине до највише пољопривредне установе, добро организоване задруге и одговарајућим размјештајем стручног кадра.

. . . Кроз сарадњу индивидуалних пољопривредних произвођача са задругама и другим социјалистичким факторима, те све већим укључењем ових у коришћење друштвених средстава за производњу, не само да ћемо успјети да повећамо пољопривредну производњу него ће се створити основа нових социјалистичких односа на нашем селу.

Основно питање које треба ријешити код задруга јесте питање кадра. Онакав кадар какав имамо данас у задругама, не може бити ослонац у извршењу оваквог крупног подухвата. Његове

стручне, а често и радне квалификације не задовољавају. Претежан број кадра има само основну школу. Од свих управника 11 њих има само средњу школу. Пољопривредних стручњака има свега 28 од којих само 2 са факултетом, иако би требало да свака задруга има пољопривредног стручњака. У много случајева преовладава мишљење да они нијесу потребни тамо гдје задруга нема своје газдинство, иако је њихово поље рада далеко шире на унапређењу производње на индивидуалном газдинству. Ни у погледу другог кадра ствар не стоји боље. Пола укупног броја књиговођа има само основну школу, а од свих њих и њихових помоћника петнаесторица има средњу школу а само један факултет.

На залагање радника и службеника у задругама утиче и систем награђивања. У једном великом броју задруга награђивање се не врши као у осталим привредним организацијама, па је донекле и то разлог за слаб рад. Награђивање за рад треба вршити према постигнутом резултату, што је основни принцип у нашем систему награђивања.

... У досадашњој пракси задруге нијесу водиле довољно рачуна о рационалном коришћењу својих средстава, а често ни средстава која су добијале од заједнице. Прва грешка била је у томе што многе задруге нијесу оријентисале средства на пољопривреду а усто су често улагана и без неке претходне економске рачунице. Има случајева да су поједине задруге утрошиле сва своја средства у пољопривредне објекте, од којих су поједини остали недовршени. Задруга у Маочу утрошила је до сада за подизање циглане 7,300.000 динара. Циглана није довршена, а средства су сва исцрпљена. Њено пољопривредно имање, насупрот овоме, лишено ма каквих средстава, стоји необрађено.

Поред овако нерационалног трошења средстава, многе задруге су биле широкогруде у пружању помоћи разним организацијама или општинама за рјешавање њихових комуналних питања. Та су давања била често већа од давања пољопривреди.

Убудуће задруге треба да више воде рачуна о рационалном коришћењу средстава. У погледу трошења треба се држати општих принципа да се средства улажу у такве инвестиције које дају брзи ефекат и да су везане у првом реду за пољопривредну производњу.

У погледу стварања средстава треба полазити од тога да је сваки подухват, било у откупу или промету робом, уопште у пољопривреди, занатству итд.; извор за јачање задружних фондова. Не треба буквално схватити да и свака пољопривредна служба коју задруга организује мора да буде рентабилна. Напротив, поједине службе док не буду масовно прихваћене од земљорадника мораће уживати субвенције задружних фондова (припусна станица, организација заштите биља итд.). Откуп пољопривредних производа претстављаће и убудуће главни извор прихода. Нужно је да нагласимо да откупна цијена треба да стимулира произвођача. Међутим, ту и тамо појавиле су се тенденције да се

и постигнута добит највећим дијелом враћа задругарима. Овакав став је у основи неправилан јер иде на штету јачања задружне имовине, а задругу, као социјалистичку организацију, претвара у комисионара приватних произвођача. Ради стимулације произвођача предвиђа се њихово учешће у добити оствареној у промету пољопривредним производима само у проценту који утврђује задруга у заједници са одбором општине...

... У оваквој ситуацији несрећености задруга и помањкању кадрова с једне стране, и мноштву задатака који стоје пред њима с друге, улога задружних савеза је од велике важности. Помоћ коју очекују данас задруге, у првом реду треба да дође од њихових савеза. Она је нужна и у погледу организације откупа, пољопривредне службе и свих других дјелатности као и у погледу стручног уздицања кадрова. Међутим, срески задружни савези, без изузетка, нијесу за ово оспособљени. У њима нема одговарајуће организације јер им недостаје нужни кадар. Можемо рећи да се њихова досадашња служба, са малим изузетком, одвијала кроз рад ревизора и инструктора који опет ни бројно ни квалитетом не задовољавају. Чак и тамо гдје су постојали пољопривредни стручњаци, а било их је само код неколико савеза, дјелимично су обављали службу у савезу...

... Још до данас ниједан срески задружни савез нема једну темељитију анализу о стању у задругама, а отуда нема ни темељитијег познавања њихових проблема, усвојених програма у раду итд. Ми не можемо говорити да је проблем пољопривредни кадар, јер га у нашој Републици има довољно. Сматрамо да би правилним размјештајем 90 инжењера агрономије, колико их има отприлике у Републици и око 200 пољопривредних техничара била у потпуности ријешена потреба наше пољопривреде у њима па и потреба среских задружних савеза.

Питање унапређења пољопривредне производње није ствар само задружних организација — задруга и њихових савеза него је то општа ствар а у првом реду наше пољопривредне службе, коју треба тако поставити да она буде стварни руководилац у обављању тога посла.